

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

Eğitim

Araştırmaları

Özerklik Desteği ve Öğrencilerin Algıladığı Sosyal-Duygusal Yeterlilik:
Ebeveynlerin Bildirdiği Sosyal-Duygusal Becerilerin Tahmini

Öğretmen Özelliklerinin Öğrenci Motivasyonunu ve Başarısını Ders, Okul
Düzeyi, Cinsiyet ve Önceki Başarı Düzeyine Göre Nasıl Etkilediğinin
İncelenmesi

Liselerde Sosyal Beceriler: Öz Düzenlemeli Öğrenme ve Sosyal, Duygusal ve
Davranışsal Beceriler Çerçevesinin Bütünleştirilmesi

Öğretmenlerin Öğrenci Akran Etkileşimlerine Rehberlik Etme Rolü: Öğretmen
Adaylarının Algıları

Toplum

Araştırmaları

Sosyal Medyada Ruhsal Sağlık Sorunlarının Temsilini İncelemek İçin Hangi
Yöntemler Kullanılıyor? Sistematik Bir İnceleme

Mesleki Özerklik, Ücretli Doğum İzni ve Annelerin Doğumdan Sonra İşe Dönüşü

İsveçli Babaların Ebeveyn İzni Kullanımı Üzerine Bir Araştırma

Genel Yayın Yönetmeni

Volkan Levent Akgönlü

Editör

Amine Ertürk

Hazırlayanlar

Banu Zehir

Fatma Betöl Karalı İmram

Yayın Türü

Bölten

Yönetim Yeri

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No:18 Üsküdar/İstanbul

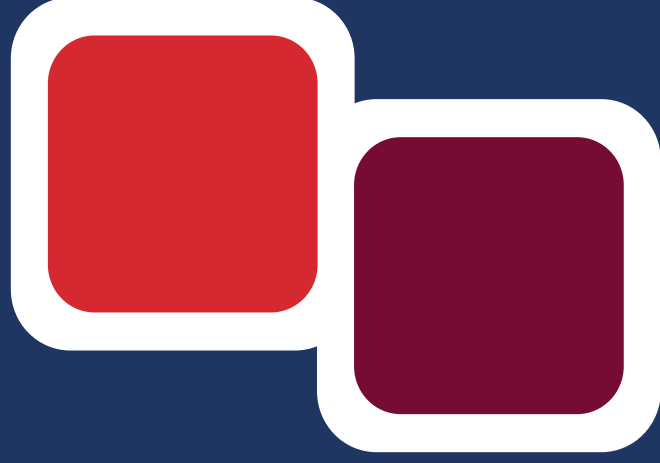
İletişim

0216 422 00 22

www.enstitusosyal.org

info@enstitusosyal.org

Dünyadan Araştırma Gündemi, eğitim ve toplum bilimleri alanlarında akademik seçki sunan ücretsiz bir yayındır.



AĞUSTOS 2025 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM

ARAŞTIRMALARI

Social Psychology of Education

Social Psychology of Education, sosyal ve eğitim psikolojisi alanında akademik araştırmalara odaklanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dört ayda bir yayımlanan dergi, Social Sciences Citation Index (SSCI) dâhil olmak üzere önemli veri tabanlarında taranmaktadır. Dergi, öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin etkileşimleri, motivasyonları, akademik başarıları ve kimlik gelişimleri üzerindeki sosyal psikolojik faktörleri ele alan çalışmalara yer verir. Sosyal psikoloji ve eğitim bilimleri arasında bir köprü kurarak teorik araştırmalar ile eğitimde karşılaşılan pratik sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlar sunmayı hedefler.



1 ÖZERKLİK DESTEĞİ VE ÖĞRENCİLERİN ALGILADIĞI SOSYAL-DUYGUSAL YETERLİLİK: EBEVEYNLERİN BİLDİRDİĞİ SOSYAL-DUYGUSAL BECERİLERİN TAHMİNİ

AUTONOMY SUPPORT AND STUDENTS' PERCEIVED SOCIAL-EMOTIONAL COMPETENCE: PREDICTING PARENT-REPORTED SOCIAL-EMOTIONAL SKILLS

Sosyal-duygusal yeterlilik, bir öğrencinin kendi duygularını yönetme, iyi kararlar alma, sosyal etkileşimlerde etkili olma ve başkalarını anlama gibi bilgi ve becerileri kapsayan okul başarısı için kritik bir beceri setidir. Son zamanlarda, öğrencilerin algıladıkları sosyal-duygusal yeterliliğin de bu süreçteki rolü dikkat çekmektedir. Algılanan sosyal yeterlilik, bir bireyin sosyal etkileşimleri ve duygusal deneyimleri yönetme yeteneklerine olan güvenini ifade eder. Bu güven, kişisel gelişimi teşvik eder ve kişilerin inançlarını yansıtan davranışlarda bulunmalarını sağlar. Ancak algılanan sosyal yeterliliğin sosyal-duygusal becerilerle ilişkisini ve öğrenciye sağlanan özerklik desteğinin algılanan sosyal yeterlilik üzerindeki potansiyel katkılarını araştıran çalışmalar yetersizdir. Bu çalışma, bu boşlukları doldurmayı hedeflemektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Avustralyalı lise öğrencilerinde "Algılanan Sosyal-Duygusal Yeterlilik" (ASDY, İng. *Perceived Social-Emotional Competence*, PSEC) ile ebeveynler tarafından bildirilen sosyal-duygusal beceriler arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca, okul dönemi başında algılanan öğretmen ve ebeveyn özerklik desteğinin öğrencilerin ASDY'sini ve ebeveynlerin bildirdiği becerileri ne ölçüde tahmin ettiğini araştırmaktır.

YÖNTEM

- **Örnekleme ve Prosedür:** Çalışma, 373 Avustralyalı öğrenci ve onların velileri/vasileri ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, bir okul döneminin başında (Zaman 1) ve sonunda (Zaman 2) toplanmıştır. Zaman 1'de öğrenciler, öğretmen ve ebeveynlerinden aldıkları özerklik desteğini bildirmiş, Zaman 2'de ise ASDY'lerini değerlendirmişlerdir. Ebeveynler ise Zaman 2'de çocuklarının sosyal-duygusal becerilerini raporlamışlardır.
- **Ölçüm Araçları:**
 - **Algılanan Sosyal-Duygusal Yeterlilik (ASDY):** 20 maddelik bir ölçekle beş alt boyutta (kendini ifade etme, hoşgörü, sosyal düzenleme, duygu düzenleme ve duygusal farkındalık) ASDY ölçülmüştür.
 - **Özerklik Desteği:** Öğretmen ve ebeveyn özerklik desteği, her biri dört madde içeren ölçeklerle değerlendirilmiştir.
 - **Ebeveyn Tarafından Bildirilen Sosyal-Duygusal Beceriler:** Ebeveynler, çocuklarının beş becerisini (liderlik, kültürel yeterlilik, takım çalışması, bilişsel yeniden değerlendirme ve duygusal yansıtma) değerlendirmişlerdir.

- **Veri Analizi:** Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için yapısal eşitlik modellemesi (*Structural Equation Modelling*, SEM) kullanılmıştır.

TEMEL BULGULAR

- **ASDY ve Sosyal-Duygusal Beceriler Arasındaki İlişki:** Öğrencilerin genel ASDY algısı, ebeveynler tarafından bildirilen beş sosyal-duygusal becerinin hepsiyle olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. ASDY'nin spesifik alt boyutlarının da, bir istisna dışında, ilgili ebeveyn tarafından bildirilen beceriyle benzersiz bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (örneğin kendini ifade etme yeterliliği ile liderlik becerisi, duygusal farkındalık ile duygu yansıtma becerisi). Ancak sosyal düzenleme yeterliliği ile takım çalışması becerisi arasında bir ilişki bulunamamış ve liderlik becerisiyle negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir.
- **Özerklik Desteğinin Etkisi:**
 - **Ebeveyn Desteği:** Ebeveynlerden alınan özerklik desteği, öğrencilerin sosyal-duygusal alanlardaki genel yeterlilik algısıyla olumlu ve anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmiştir ($\beta=0,42$, $p<0,001$).
 - **Öğretmen Desteği:** Öğretmenlerden alınan özerklik desteği ise iki spesifik ASDY faktörüyle olumlu ve anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmiştir: kendini ifade etme ($\beta=0,32$, $p<0,01$) ve sosyal düzenleme ($\beta=0,34$, $p<0,01$).

- **Ek Analizler:** Ebeveyn özerklik desteğinin, doğrudan ebeveynler tarafından bildirilen beş sosyal-duygusal becerinin tümünü de anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Öğretmen özerklik desteği ise bu becerileri tek başına yordamamıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, öğrencilerin sosyal-duygusal yeterlilik algısının ebeveynler tarafından bildirilen sosyal-duygusal becerilerin sergilenmesinde ne kadar önemli olduğunu doğrulamıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin özerklik desteğinin öğrencilerin sosyal-duygusal yeterlilik algısıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin özerklik desteği, öğrencide daha geniş ve genel bir yeterlilik hissi oluştururken, öğretmenlerin özerklik desteği daha çok okul ortamıyla ilgili olan spesifik becerilere (kendini ifade etme ve sosyal düzenleme) katkıda bulunmaktadır. Bu bulgular, okullardaki sosyal-duygusal öğrenme (SDÖ, İng. social-emotional learning, SEL) programları için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Öğretmenler ve ebeveynler, öğrencilerin sosyal-duygusal becerilerini geliştirmek için onlara daha fazla seçim ve karar verme fırsatı sunarak özerkliklerini desteklemelidir. Özellikle öğretmenler, sınıf içi etkinliklerde farklı fikirleri teşvik ederek ve etkili grup çalışması üzerine sohbetler başlatarak öğrencilerin belirli becerilere olan güvenini artırabilirler.



2

ÖĞRETMEN ÖZELLİKLERİNİN ÖĞRENCİ MOTİVASYONUNU VE BAŞARISINI DERS, OKUL DÜZEYİ, CİNSİYET VE ÖNCEKİ BAŞARI DÜZEYİNE GÖRE NASIL ETKİLEDİĞİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING HOW TEACHERS' CHARACTERISTICS IMPACT STUDENT
MOTIVATION AND ACHIEVEMENT ACROSS SUBJECT, SCHOOL LEVEL,
GENDER, AND PRIOR ACHIEVEMENT LEVEL

Öğretmenlerin yetkinlik, öğrenci merkezli öğretim, öğrencilere yakınlık ve coşku gibi farklı özellikleri, öğrencilerin akademik gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak öğretmenlerin bu özgün niteliklerinden hangilerinin, hangi öğrenci sonuçlarına (öz yeterlilik, ilgi ve başarı gibi) katkıda bulunduğu ve bu ilişkilerin hangi koşullar altında (ders, okul düzeyi, cinsiyet ve önceki başarı düzeyi) farklılaştığı literatürde tam olarak anlaşılamamıştır. Bu çalışma, öğrencilerin algıladığı bu dört öğretmen özelliğinin motivasyon ve başarı üzerindeki etkilerini inceleyerek alandaki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın birincil amacı, öğrencilerin algıladığı dört öğretmen özelliğinin (yetkinlik, öğrenci merkezli öğretim, yakınlık ve coşku) öğrenci motivasyonu (öz yeterlilik ve ilgi) ve başarısı üzerindeki rolünü araştırmaktır. İkincil amaç ise bu yordayıcı ilişkilerin ders alanı, okul düzeyi, cinsiyet ve öğrencilerin önceki başarı düzeyi gibi değişkenler tarafından nasıl farklılaştığını belirlemektir.

YÖNTEM

- **Veri Kaynağı ve Örneklem:** Çalışmada, 2012 Gyeonggi Eğitim Panel Çalışması'ndan (Gyeonggi Educational Panel Study, GEPS 2012) alınan boyamsal veriler kullanılmıştır. Bu veri tabanı, Güney Kore'nin en kalabalık eyaleti olan Gyeonggi'deki 85 devlet ilkokulu ve özel ilkokuldan rastgele seçilen 3.541 dördüncü sınıf öğrencisiyle başlamıştır. Mevcut çalışma için veri kaybını telafi etmek amacıyla dördüncü dalgada 2.764 öğrenci daha eklenmiş ve böylece toplamda 306 ortaokuldan 5.740 öğrenciye ulaşılmıştır. Analiz edilen veriler 2015'ten 2020'ye kadar, Güney Kore'deki ortaokul (7-9. sınıflar) ve lise (10-12. sınıflar) dönemlerinin tamamını kapsamaktadır.
- **Ölçüm Araçları:**
 - **Bağımsız Değişkenler (Öğretmen Algıları):** Öğrenciler tarafından bildirilen dört öğretmen özelliği ölçülmüştür. Bunlar, öğretmen yetkinliği, öğrenci merkezli öğretim, öğretmen yakınlığı ve öğretmen coşkusudur.

- **Bağımlı Değişkenler (Öğrenci Sonuçları):** Öğrencilerin öz yeterlilik ve ilgisi öz bildirim ölçekleri ile, akademik başarısı ise standardize edilmiş test puanları (z-puanlarına dönüştürülerek) ile ölçülmüştür.
- **Veri Analizi:** Her bir bağımlı değişken için öğrencilerin önceki başarı puanları kontrol edilerek iki düzeyli regresyon analizleri yapılmıştır. Cinsiyet ve önceki başarı düzeyinin moderatör rolü de ayrıca test edilmiştir. Yüksek örneklem büyüklüğünden kaynaklanabilecek küçük etkilere karşı, anlamlılık düzeyi 0,01 olarak belirlenmiştir.

TEMEL BULGULAR

- **Genel Etkiler:** Öğrencilerin algıladığı öğretmen yetkinliği ve yakınlığı, öğrencilerin öz yeterliliğini, ilgisini ve başarısını çoğu bağlamda olumlu yönde yordamaktadır. Öğrenci merkezli öğretim algısı, öğrencilerin motivasyonunu artırırken başarıları üzerinde çelişkili sonuçlar üretmiştir. Öğretmen coşkusu ise motivasyon üzerinde zayıf ve bazen olumsuz bir etkiye sahip olmuştur.
- **Yetkinlik ve Yakınlık:** Öğretmen yetkinliği ve öğrenciye yakınlık, öğrencilerin motivasyon ve başarısını artıran faydalı özellikler olarak belirlenmiştir. Öğretmenin yetkinliği, ders ve okul düzeyinden bağımsız olarak öğrenci başarısını pozitif yönde yordayan tek değişkendir.

- **Öğrenci Merkezli Öğretimdeki Çelişki:** Öğrenci merkezli öğretim algısı, düşük başarı gösteren öğrencilerin motivasyonunu güçlendirirken, yüksek başarı gösteren öğrencilerin başarısını olumsuz etkilemiştir. Bu bulgu, bu yaklaşımın tüm öğrenciler için uygun olmayabileceğini ve özellikle yüksek başarı gösteren öğrencilerin yapılandırılmış, öğretmen odaklı öğretimi tercih edebileceğini düşündürmektedir.
- **Önceki Başarının Düzenleyici Rolü:** Öğretmen yetkinliği ve yakınlığının olumlu etkileri, düşük başarılı öğrencilere kıyasla yüksek başarılı öğrenciler için daha güçlü bulunmuştur.
- **Cinsiyetin Düzenleyici Rolü:** Öğrenci merkezli öğretim algısının öğrencilerin öz yeterlilik ve ilgisi üzerindeki pozitif ilişkisi, kızlara kıyasla erkeklerde daha güçlü bulunmuştur.

SONUÇ

Bu çalışma, öğrencilerin algıladığı öğretmen özelliklerinin öğrencilerin motivasyon ve başarısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu, ancak bu etkinin ders alanı, okul düzeyi, cinsiyet ve önceki başarı düzeyi gibi bağlamsal faktörlere göre değiştiğini göstermektedir. Öğretmen yetkinliği ve öğrencilere yakınlık gibi özellikler, öğrenciler için genel olarak faydalı ve başarıyı artıran yordayıcılardır. Buna karşılık, öğrenci merkezli öğretim ve öğretmen coşkusu, bazı öğrencilerde olumlu sonuçlar üretse de tüm öğrenciler için aynı faydayı sağlamamaktadır.



3

LİSELERDE SOSYAL BECERİLER: ÖZ DÜZENLEMELİ ÖĞRENME VE SOSYAL, DUYGUSAL VE DAVRANIŞSAL BECERİLER ÇERÇEVELERİNİN BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

SOFT SKILLS IN HIGH SCHOOLS: INTEGRATING SELF-REGULATED LEARNING AND SOCIAL, EMOTIONAL, AND BEHAVIORAL SKILLS FRAMEWORKS

Öğrencilerin okulda başarılı olması ve genel refahı, geleneksel akademik yeteneklerin yanı sıra çeşitli kişisel özelliklere de dayanmaktadır. Bu özelliklerden biri, öğrencilerin öğrenme süreçlerini, motivasyonlarını ve duygularını aktif olarak yönettikleri öz düzenlemeli öğrenme çerçevesidir. Ancak son yıllarda sosyal beceriler olarak da bilinen sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler de öğrencilerin başarısında kritik bir rol oynamaya başlamıştır. Bu beceriler, kişinin duygularını yönetme, sosyal ilişkiler kurma ve sürdürme gibi işlevsel yetenekleri olarak tanımlanmaktadır. Literatürde bu becerilerin tanımlanması ve ölçülmesinde bir fikir birliği olmaması, öz düzenlemeli öğrenme ve sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler gibi iki önemli öğrenme çerçevesinin nadiren bir arada incelenmesine neden olmuştur. Bu entegrasyon eksikliği, sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin akademik başarıya olan katkısının, öz düzenlemeli öğrenme gibi köklü faktörlerin ötesine geçip geçmediğini anlama yeteneğimizi kısıtlamaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, yeni bir bütünleşik sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler çerçevesini öz düzenlemeli öğrenme çerçevesiyle birleştirerek lise

öğrencilerinin sosyal, duygusal ve davranışsal becerileri ile öğrenci sonuçlarını ilişkilendiren süreçleri derinlemesine anlamaktır. Bu amaçla sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin, öz düzenlemeli öğrenme faktörleri ve akademik başarı, yaşam doyumu ve akran kabulü gibi sonuçlarla olan ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca, sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin, diğer beceri ve öz düzenlemeli öğrenme faktörlerinin etkisinden bağımsız olarak, bu sonuçları yordayıp yordamadığı araştırılmıştır.

YÖNTEM

- **Örneklem:** Araştırma, İtalya'da bir üniversite ve okullar arası iş birliği projesi kapsamında, 5.075 İtalyan lise öğrencisiyle (ortalama yaş 18,23) yürütülmüştür.
- **Ölçüm Araçları:**
 - **Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Beceriler:** Katılımcıların, öz yönetim, yenilikçilik, sosyal etkileşim, iş birliği ve duygusal dayanıklılık gibi beş alandaki sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerini değerlendiren bir ölçek kullanılmıştır.

- **Öz Düzenlemeli Öğrenme Faktörleri:** Akademik öz yeterlilik, öz düzenlemeli öğrenme stratejileri, öğrenmeye yönelik hedefler, gelişime açık zihin yapısı ve başarı duyguları olmak üzere beş öz düzenlemeli öğrenme faktörü, standart İtalyan test bataryaları kullanılarak ölçülmüştür.
- **Sonuç Değişkenleri:** Öğrencilerin kendi bildirimleri esas alınarak akademik başarı, yaşam doyumu ve akran kabulü olmak üzere üç sonuç değişkeni değerlendirilmiştir.
- **Veri Analizi:** Geniş örneklem büyüklüğü nedeniyle, istatistiksel anlamlılık (p-değerleri) yerine, pratik açıdan önemli görülen standartlaştırılmış etkiler dikkate alınmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için ikili korelasyon ve çoklu regresyon modelleri kullanılmıştır.

TEMEL BULGULAR

- **Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Becerilerin Akademik Sonuçlar Üzerindeki Dolaylı Etkisi:** Sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler, tek başına incelendiğinde akademik başarıyla ilişkili görünse de akademik öz yeterlilik gibi öz düzenlemeli öğrenme faktörleri de modele dâhil edildiğinde, akademik başarı üzerindeki doğrudan yordayıcı etkisi ortadan kalkmaktadır. Bu durum, sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin akademik başarıyı dolaylı olarak, yani öğrencilerin motivasyon ve öğrenme stratejilerini etkileyerek yordadığını desteklemektedir.

- **Sosyal, Duygusal ve Davranışsal Becerilerin Akademik Olmayan Sonuçlar Üzerindeki Doğrudan Etkisi:** Sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler, yaşam doyumu ve akran kabulü gibi akademik olmayan sonuçlar üzerinde doğrudan ve anlamlı bir etkiye sahip olmaya devam etmiştir. Özellikle:
 - Sosyal etkileşim ve iş birliği becerileri, öğrencilerin akranları tarafından kabul edilmesini en güçlü şekilde yordamaktadır.
 - Duygusal dayanıklılık becerileri, yaşam doyumunu ve olumlu duyguları yordamaktadır.
- **Öz Düzenlemeli Öğrenme Faktörlerinin Belirgin Rolü:** Akademik öz yeterlilik, tüm sonuç değişkenleri arasında akademik başarıyı yordayan tek güçlü faktör olarak öne çıkmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, öz düzenlemeli öğrenme çerçevesi ve sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler çerçevelerini birleştirmenin, öğrencilerin hem akademik hem de akademik olmayan sonuçlarını daha bütüncül bir şekilde anlamak için değerli bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Araştırma bulgularına göre sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerin akademik başarı üzerindeki etkisi, büyük ölçüde öğrencilerin akademik öz yeterlilikleri gibi öz düzenlemeli öğrenme faktörleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu, yalnızca akademik başarıyı hedefleyen müdahalelerin, doğrudan öz düzenlemeli öğrenme faktörlerine odaklanmasının daha etkili olabileceğini göstermektedir. Sosyal, duygusal ve davranışsal beceriler ise yaşam doyumu ve akran kabulü gibi öğrencilerin refahı ve sosyal ilişkileri açısından önemli görülen akademik

olmayan sonuçları doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, daha geniş etkiler elde etmek ve öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimini desteklemek için sosyal, duygusal ve davranışsal becerilerine yönelik müdahaleler planlanmalıdır. Örneğin, öğrencilerin yaşam doyumunu artırmak için duygusal dayanıklılık becerileri, sosyal ilişkilerini güçlendirmek için ise sosyal etkileşim becerileri hedef alınabilir.

4

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİ AKRAN ETKİLEŞİMLERİNE REHBERLİK ETME ROLÜ: ÖĞRETMEN ADAYLARININ ALGILARI

THE ROLE OF TEACHERS IN GUIDING STUDENT PEER INTERACTIONS: CONCEPTIONS OF PRE-SERVICE TEACHERS

Akran etkileşimleri, öğrencilerin gelişimini ve öğrenmesini güçlü bir şekilde etkileyen önemli bir faktördür. Olumlu akran etkileşimleri, akademik başarıyı artırmanın yanı sıra öğrencilerin sosyal duygusal refahına da katkıda bulunur. Ancak sadece öğrencilere etkileşim fırsatları sunmak, her zaman olumlu sonuçlar garanti etmediği için öğretmenlerin bu etkileşimlere rehberlik etme rolü hayati önem taşımaktadır. Bireylerin zihinsel temsilleri ve anlayışları olarak tanımlanan bu rol algıları, nihayetinde gerçek öğretim uygulamalarını şekillendirdiği için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, gelecekteki öğretim uygulamalarını şekillendirme potansiyeli taşıyan öğretmen adaylarının bu role ilişkin bakış açılarına ışık tutmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının akran etkileşimlerine rehberlik etme rolüne ilişkin algılarını derinlemesine incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, sadece öğretmenlerin üstlenebileceği spesifik rolleri tanımlamakla kalmayıp aynı zamanda bu rollerin birleşimiyle oluşan daha bütüncül "rol profilleri"ni de ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Çalışma, ayrıca bir dersin başında ve sonunda öğretmen adaylarının algılarının nasıl değiştiğini ve geliştiğini takip ederek eğitim sürecinin

bu kavramlar üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, hem nitel hem de nicel yöntemleri birleştiren karma bir yöntem kullanmaktadır. Araştırma, etkileşim ve sosyal duygusal beceriler üzerine teori ve pratiği birleştiren, bir sömestir süren zorunlu bir ders kapsamında gerçekleştirilmiştir.

- **Örneklem:** Çalışma, Finlandiya'daki 2. sınıf öğretmen eğitimi programına kayıtlı 98 öğretmen adayıyla (ortalama yaş 22) yürütülmüştür.
- **Veri Toplama:** Öğretmen adaylarına, dersin başında ve sonunda olmak üzere yaklaşık altı ay arayla "öğretmenin akran etkileşimlerine rehberlik etme rolü hakkındaki düşünceleri"ni açıklayan tek bir açık uçlu soru sorulmuştur.
- **Veri Analizi:** Analiz iki aşamadan oluşmuştur:
 - **Nitel İçerik Analizi:** Öğretmen adaylarının yanıtları, sekiz spesifik öğretmen rolünü belirlemek için analiz edilmiştir. Bu roller, daha sonra Organizasyon ve Yönetim, Sosyal Duygusal ve Öğretimsel olmak

Duygusal ve Öğretimsel olmak üzere üç geniş boyutta gruplandırılmıştır.

- **Kümeleme Analizi:** Belirlenen spesifik roller, öğretmen adaylarının rol algılarına dair daha bütüncül bir perspektif sunmak amacıyla küme analizine tabi tutularak beş farklı "rol profili" oluşturulmuştur.

TEMEL BULGULAR

- **Spesifik Roller ve Boyutlar:** Öğretmen adaylarının kavramları, üç ana boyuta ayrılan sekiz spesifik rolü ortaya çıkarmıştır. Bunlar: Organizasyon ve Yönetim (Organizatör, Yönetici, Gözlemci), Sosyal Duygusal (Teşvik Edici, Uyum Sağlayıcı) ve Öğretimsel (Eğitmen, Koç, Model) rolleridir.
- **Rollerin Yaygınlığı ve Değişimi:**
 - **Yaygınlık:** Öğretmen adayları en çok Organizasyon ve Yönetim rollerinden bahsetmiş, bunu Öğretimsel roller takip etmiştir. Sosyo-duygusal roller en az belirtilenler olmuştur.
 - **Zaman İçindeki Değişim:** Dersin başında ve sonunda belirtilen rollerin genel sıklığı benzer kalmasına rağmen, bireysel düzeyde büyük değişimler yaşanmıştır. Öğretmen adaylarının %68,4'ü, ders boyunca farklı bir rol profiline geçiş yapmış; adaylarda

Gözlemci ve Uyum Sağlayıcı rolleri daha belirgin hâle gelirken, Koç rolü azalmıştır.

- **Rol Profilleri:** Küme analizi sonucunda beş farklı rol profili tanımlanmıştır:
 - **Özerkliği Teşvik Edici:** Bu, en yaygın profildir ve öğrencilere özerklik ve inisiyatif alanı tanımayı önceliklendirir. Bu profildeki

öğretmen adayları, öğrencilerin etkileşimlerini bağımsız bir şekilde yönetmelerine olanak tanırken aynı zamanda Gözlemci, Teşvik Edici, Uyum Sağlayıcı ve Koç gibi rolleri dengeli bir şekilde birleştirir. Böylece, yönlendirici olmaktan ziyade destekleyici bir yaklaşım sergilerler.

- **Kapsayıcı Eğitmen:** Bu profilin temelinde Eğitmen rolü yer alır. Ancak sadece akademik rehberlikle sınırlı kalmaz, aynı zamanda teşvik edici ve organizatör gibi rollerle öğrencilerin sosyal duygusal refahını da destekler. Bu öğretmenler, öğrencilere akademik rehberlik sağlarken, her öğrencinin kendisini değerli ve katılıma açık hissettiği güvenli bir ortam yaratmaya çalışır.
- **Gözlemci Eğitmen:** Bu profil, Gözlemci ve Eğitmen rollerinin baskın olduğu bir yaklaşımdır. Bu öğretmen adayları, akran etkileşimlerini yakından gözlemlemeyi, akademik zorlukları tespit etmeyi ve zorluklar ortaya çıktığında anında yardım sağlamayı temel bir görev olarak görürler.
- **Yönetici Lider:** Belirgin şekilde Yönetici rolüne odaklanan bir profildir. Bu roldeki öğretmen adayları, akran etkileşimlerini denetleyen ve yönlendiren merkezî bir figür olarak kendilerini konumlandırırlar.
- **Belirsiz:** Bu profil, öğretmen adaylarının açık ve belirgin bir rol kavramı sunamadıkları, yanıtlarının "belirsiz" olarak kodlandığı durumlardan oluşmaktadır.

- **Rol Geçişleri:** “Yönetici Lider” ve “Gözlemci Eğitimci” profillerine sahip öğretmen adayları, dersin sonunda daha çok “Özerkliği Teşvik Edici” profile doğru bir geçiş sergilemiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, öğretmen adaylarının akran etkileşimlerine rehberlik etme konusundaki rol algılarının oldukça çeşitli olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak öğretmen adayları, akran iş birliği için önemli olan sosyal duygusal rolleri diğer organizasyonel ve öğretimsel rollere kıyasla daha az vurgulamaktadır. Bu durum, öğretmen eğitim programlarının müfredatında sosyal duygusal becerilere daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Bulgular ayrıca, öğretmen adaylarının algılarının eğitimleri süresince önemli ölçüde değiştiğini (rol profillerinin %68,4’ü değişmiştir) ve bu değişimin teori ile pratiğin etkileşimiyle şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle, öğretmen adaylarına, eğitimleri boyunca farklı rolleri deneyimleme, bu rolleri yansıtırma ve esnek bir şekilde uyarılma fırsatları sunulması önerilmektedir.

TOPLUM

ARAŞTIRMALARI

BMC Psychology

BMC Psychology, gelişimsel, klinik, bilişsel, deneysel, teorik psikoloji gibi alanları kapsayan hakemli ve açık erişimli bir dergidir. Çeşitli araştırma yöntemlerini kapsayan dergi, nicel ve nitel yaklaşımların yanı sıra temel ve translasyonel araştırmaları da içeren çalışmaları teşvik etmektedir. Sağlık psikolojisi, psikoterapi, psikobiyoloji, sosyal-örgütsel ve kültürel psikoloji, psikoloji-politika ve hukuk, spor ve egzersiz psikolojisi, insan-teknoloji etkileşimi gibi alanlardaki makaleleri de kabul etmektedir.



1

SOSYAL MEDYADA RUHSAL SAĞLIK SORUNLARININ TEMSİLİNİ İNCELEMELİK İÇİN HANGİ YÖNTEMLER KULLANILIYOR? SİSTEMATİK BİR İNCELEME

WHAT METHODS ARE USED TO EXAMINE REPRESENTATION OF MENTAL ILL-HEALTH
ON SOCIAL MEDIA? A SYSTEMATIC REVIEW

Makalede, son yıllarda sosyal medya platformlarının ruh sağlığının temsili üzerine yapılan akademik araştırmalarda önemli bir veri kaynağı hâline geldiği ortaya konulmaktadır. Sosyal medyada ruh sağlığının nasıl gösterildiğini inceleyen ve farklı sosyal medya platformları ile farklı araştırma yöntemleri kullanan akademik makalelerin sayısının artış gösterdiği ifade edilmektedir. Alanın hızla büyümesine rağmen, sosyal medyada ruh sağlığı temsiline odaklanan araştırmalarda kullanılan metodolojileri sistematik biçimde değerlendiren kapsamlı bir çalışmanın mevcut olmaması bir eksiklik olarak belirtilmiş; bu eksikliği gidermeye yönelik bir çalışma ortaya konulmuştur.

AMAÇ

Makale, sosyal medyada ruh sağlığı sorunlarının temsiline yönelik çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, mevcut araştırmaların metodolojik yaklaşımlarını özetleyerek güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymakta; literatürün mevcut durumuna ilişkin bütüncül bir bakış sunmaktadır.

YÖNTEM

Bu değerlendirme makalesinin yöntemi 4 başlık altında ele alınmıştır:

- **Arama Stratejisi ve Tarama Prosedürü**

Makale, 27 Eylül 2022'de yedi farklı veri tabanında (Ovid MEDLINE, PsycINFO, CINAHL, SCOPUS ve ProQuest Halk Sağlığı, Psikoloji ve Bilgisayar Bilimleri Veri Tabanları) sistematik arama yapmıştır. Aramalar yalnızca İngilizce, hakemli dergi makaleleriyle sınırlandırılmıştır. Sosyal medya, ruh sağlığı ve yöntem kavramlarını içeren anahtar kelimeler kullanılmıştır. 9.576 kayıt Covidence yazılımına aktarılmış, yinelenenler elenmiş, ardından başlık-özet ve tam metin taraması yapılmıştır.

- **Uygunluk Kriterleri**

Makale, yalnızca bireysel kullanıcıların ürettiği sosyal medya içeriklerini analiz eden hakemli çalışmaların incelemeye dâhil edildiğini belirtmektedir. Reddit, Quora gibi web siteleri hariç, tüm sosyal medya platformları dâhil edilmiştir. Bununla birlikte konferans bildirileri, erişilemeyen tam metinler ve İngilizce dışı yayınlar değerlendirmenin dışında tutulmuştur.

- **Veri Çıkarma ve Sentez**

Makalede kullanılan veri çıkarma şablonu, önce 5 çalışma üzerinden tasarlanıp, ardından 5 ek çalışmada test edilerek geliştirilmiştir. Bu süreç bir hakem tarafından tamamlanmış ve ikinci hakem tarafından kontrol edilmiştir. Çıkarılan veriler, bibliyografik ve metodolojik ayrıntılardan oluşmuştur.

- **Makale Değerlendirmesi**

Makalede değerlendirilen çalışmalar, Kritik Değerlendirme Becerileri Programı (Critical Appraisal Skills Programme, CASP) yönergeleri ile değerlendirilmiştir. CASP, 10 maddelik bir kontrol listesi sunmuştur. Dâhil edilen çalışmalar, öncelikli olarak sosyal medyadan elde edilen metin tabanlı verileri analiz etmiştir; görüşme veya odak grup verileri içermediği için bazı CASP maddeleri (Madde 4: Araştırmaya katılımcı seçme yöntemi araştırmanın amacına uygun muydu? ve Madde 6: Araştırmacı ve katılımcılar arasındaki ilişki yeterince dikkate alındı mı?) hariç tutulmuştur. Bazı çalışmalar metin verilerini nicel olarak analiz etmiş olsa da CASP aracı ile değerlendirilmeye devam edilmiş ve nitel araştırmaya yönelik sorular, nicel analizleri de kapsayacak şekilde uyarlanmıştır.

DEĞERLENDİRME

Bu makalede, toplam 36 çalışma incelemeye dâhil edilmiştir. Değerlendirmeye yönelik alt başlıklar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

1. Sosyal Medya Platformları ve Analiz Birimi

Makaleye dâhil edilen 36 çalışmanın çoğu, Twitter verilerini analiz etmektedir (%61,1). Diğer sosyal medya mecraları ise %13,9 ile Sina Weibo, %2,7 ile TikTok, %2,7 ile Pinterest olmuştur. Analizler; metin verileri (%77,8), görselleri (%8,3), videoları (%11,1), yorumları (%22,2) ve erişim metrikleri (%41,7) gibi konuları kapsamaktadır.

2. Ruh Sağlığı Durumları

İncelenen makalelerde en sık rastlanan ruh sağlığı durumu %38,9 oranı ile şizofreni/psikoz olmuştur. Ruh sağlığı/ruh hastalığı %36,1 oranı, depresyon %33,3 oranı ile tespit edilmiştir. Bunları takip eden diğer çalışmalarda ise %11,1 ile bipolar bozukluk, %8,3 ile obsesif kompulsif bozukluk, %5,6 ile anksiyete ve %2,8 ile trikotillomani (saç koparma hastalığı) konu edinilmiştir.

3. Sosyal Medya İçerik Dili

İncelenen makalelerde, farklı dillerdeki sosyal medya içerikleri de ele alınmıştır. Bu makalelerde analiz edilen içeriklerin %75,0'ı İngilizce, %13,9'u Çince, %5,6'sı Yunanca olmuştur. Bununla birlikte %8,4 oranı ile Türkçe, Fransızca ve Fince içerikleri ele alan bir çalışma da bulunmaktadır.

4. Yöntem

Veri toplama yöntemi çoğu makalede, hashtag araması ile yapılmıştır. Belirli bir zaman diliminde toplanan veriler, 1 gün ile 10 yıl arasında değişiklik göstermiştir. Bazı araştırmalarda sosyal medya aramalarında tespit edilen tüm gönderiler incelenmiş, bazılarında ise gönderiler için bir sınırlandırma yapılmıştır. Değerlendirilen makalelerin çoğunluğu %69,4 oranı ile manuel insan tabanlı kodlamayla analiz yapmış ve bunların büyük kısmı %66,7 oranı ile içerik analizi kullanmıştır. Çalışmaların %13,9'u ise bilgisayar destekli kodlama ve insan tabanlı kodlamayı birlikte kullanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, sosyal medyada ruh sağlığının temsiline dair doğrudan bir içerik analizi sunmaktan ziyade, bu konuyu inceleyen araştırmalarda kullanılan yöntemleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, sosyal medyada ruhsal sağlık sorunlarının temsiliyi inceleyen mevcut literatürü sistematik olarak özetlemekte ve metodolojik

yaklaşımları eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir. İnceleme, nitel veri analizinde insan tabanlı içerik analizinin baskın olduğunu, ancak sınırlı sayıda çalışmada bilgisayar destekli tekniklerin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Çalışmaların özellikle metin tabanlı sosyal medya platformu olan Twitter üzerinden veri topladığı görülmüştür. Bu sebeple, görüntü ve video tabanlı platformların analizine de ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut literatürü sistematik olarak tarayan bu çalışma, sosyal medyada ruhsal hastalıkların temsiline odaklanan ve literatürü eleştirel bir şekilde ele alan ilk çalışma olmuştur.

Journal of Marriage and Family

Journal of Marriage and Family (JMF), aile, evlilik ve yakın ilişkiler üzerine güncel ve kapsamlı, kuramsal ve ampirik araştırmaları yayımlayan saygın bir akademik dergidir. Alanında öncü olan JMF, aile çalışmalarının disiplinler arası doğasını yansıtarak sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve antropoloji gibi farklı bilim dallarından araştırmacıların çalışmalarını bir araya getirir. JMF, aile yapılarının, evlilik dinamiklerinin ve bireyler arası ilişkilerin değişen toplumsal bağlamlarda nasıl şekillendiğini ele alır. Dergide yayımlanan makaleler, teorik perspektifleri zenginleştirme ve araştırma bulgularını sosyal politika yapımcılar ve uygulayıcılar için anlamlı önerilere dönüştürme potansiyeli taşır. Coğrafi veya kültürel bir sınırla kendini kısıtlamayan JMF, küresel ölçekte aile yaşamını ve ilişkileri etkileyen meseleleri inceler. Dergi, aile çalışmaları alanında güçlü bir akademik zemin oluşturarak ailelerin toplumsal değişimler karşısındaki dönüşümünü anlamaya yönelik önemli katkılar sağlar. Her sayı, farklı metodolojik yaklaşımlar ve geniş bir konu yelpazesi sunarak okuyuculara aile ve evlilik çalışmalarını çok yönlü bir perspektifle inceleme fırsatı tanır. JMF, akademisyenlerden politika yapımcılara kadar geniş bir kitleye hitap eden, kapsamlı ve derinlemesine içerikleriyle aile çalışmalarının gelişimine öncülük eden bir referans kaynağıdır.



2

MESLEKİ ÖZERKLİK, ÜCRETLİ DOĞUM İZNİ VE ANNELERİN DOĞUMDAN SONRA İŞE DÖNÜŞÜ

OCCUPATIONAL AUTONOMY, PAID MATERNITY LEAVE, AND MOTHERS' RETURN TO WORK AFTER CHILDBIRTH

Kadınların doğumdan sonra işe dönüş süreçleri, sunulan imkânlar çerçevesinde değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Bu bağlamda, hem bireysel tercih hem de bu tercihin hayata geçirilmesini sağlayacak fırsatların dengesi belirleyici rol oynamaktadır. İş yerinde karar alma özgürlüğü ve esnekliği ile açıklanan “mesleki özerklik” ile annelerin ücretli doğum izni arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma, çocuk bakımı ve ücretli çalışma arasındaki gerilime odaklanmaktadır. Araştırma, ücretli iznin bulunmadığı durumlarda mesleki özerkliğin annelere gerekli güveni sağlayıp sağlamadığını değerlendirmekte; Amerika Birleşik Devletleri’nde kadınların istihdam süreçleri, çocuk bakımı ve bu iki alan arasındaki dengeyi anlamayı amaçlamaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri’nde ücretli doğum izni imkânlarının sınırlı olduğu bağlamda, annelerin doğum sonrası istihdama dönüş süreçlerinde mesleki özerkliğin nasıl bir rol oynadığını incelemektedir. Araştırma, ücretli izin bulunmadığında, annelerin iş ve çocuk bakımını dengeleme stratejilerinde mesleki

özerkliğe ne ölçüde güvendiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece, doğum sürecinde resmî desteklerin yetersizliği karşısında mesleki özerkliğin, kadınların anneliğe geçiş ve iş gücüne katılım kararlarında nasıl belirleyici olabileceği ortaya konulmaktadır.

YÖNTEM

Metodoloji:

Bu çalışmada, ücretli doğum izni ile mesleki özerklik arasındaki etkileşimin annelerin doğum sonrası istihdama dönüş olasılığı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla nicel bir araştırma tasarımı benimsenmiştir. Araştırma, 1997 Ulusal Gençlik Boylamsal Araştırması’ndan (The National Longitudinal Survey of Youth 1997, NLSY97) elde edilen verilerden oluşmaktadır. Araştırma, mesleki özerkliği önemli bir mesleki kaynak olarak kavramsallaştırmakta ve kaynak ikamesi teorisi çerçevesinde, ücretli iznin bulunmadığı durumlarda özerkliğin telafi edici bir mekanizma olarak işlev görebileceğini varsaymaktadır. Analizin ilk aşamasında, ücretli doğum izni ile mesleki özerklik etkileşiminin annelerin işe dönüş olasılığı üzerindeki etkisi, ikinci aşamasında ise işe dönüş zamanlamasının ücretli izin durumu ve özerklik düzeyine göre nasıl değiştiği incelenmektedir.

Bu çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

Hipotez 1: Mesleki özerklik ile doğum sonrası 4 ay içinde işe dönüş olasılığı arasındaki pozitif ilişki, ücretli izin kullanan annelere kıyasla ücretli izin kullanmayan annelerde daha güçlü olacaktır.

Hipotez 2: Daha yüksek mesleki özerklik, tüm annelerin işe daha hızlı dönmesini kolaylaştırır; ancak bunun ne zaman etkili olacağı, ücretli izin kullanımına bağlı olarak farklılık gösterir.

Veri Toplama:

Bu çalışmada kullanılan veriler, 1980-1984 doğumlu kadınlardan oluşan ve ulusal olarak temsili NLSY97 örnekleminden alınmıştır. Katılımcılara 1997'den 2011'e kadar yıllık, sonrasında ise iki yılda bir anket uygulanmıştır. Araştırmada, doğum yapan 1.813 anneden elde edilen kesitsel veriler kullanılmıştır. İlk olarak, doğumdan sonraki 4 ay içinde işe dönüş durumlarını incelemek için lojistik modellerden yararlanılmıştır. Daha sonra, doğumdan sonraki 12 ayı kapsayan uzunlamasına verilerle annelerin işe dönüş zamanları kişi-ay düzeyinde analiz edilmiş ve toplamda 7.854 gözlem birimi elde edilmiştir.

Veri Analizi:

Analizlerde iki temel model kullanılmıştır. Birincisi, annelerin doğumdan sonraki 4 ay içinde işe dönüş olasılığını, mesleki özerklik ve ücretli doğum izni kullanımına göre inceleyen lojistik regresyon modelidir. İkincisi ise mesleki özerklik ile doğum sonrası işe dönüş zamanlaması arasındaki ilişkiyi değerlendiren lojistik regresyon ile ayrık zamanlı hazard modeli kullanılmıştır.

TEMEL BULGULAR

- **Özerklik durumu ücretli iznin kullanımına göre değişmektedir.**

Mesleki özerklik düzeylerinin meslekler arasında belirgin farklılıklar gösterdiği görülmektedir. NLSY97 örnekleminde yüksek özerkliğe sahip yaygın meslekler arasında finans yöneticileri, hemşireler ve öğretmenler yer alırken, garsonlar ve kasiyerler en düşük özerklik seviyelerine sahiptir. Ücretli izin alanların, almayanlara göre daha yüksek özerklik seviyesine sahip oldukları görülmüştür.

- **Ücretli doğum izni kullanan ve kullanmayan annelerin bireysel, ailevi ve istihdamla ilgili özellikleri farklılaşmaktadır.**

Doğum sonrası ücretli izin kullanan annelerin, kullanmayanlara göre daha avantajlı oldukları belirtilmiştir. Buna göre, izin kullanan annelerin daha yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları, evli veya birlikte yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu, ilk çocuklarını daha geç doğurdukları, doğum yapmadan önce tam zamanlı çalışma olasılıklarının iki kat fazla olduğu ifade edilmiştir.

- **Doğumdan sonra işe dönüş ücretli izin kullanma durumuna göre değişmektedir.**

Ulaşılan bir diğer bulgu da ücretli doğum izni kullanan annelerin neredeyse tamamının doğum sonrası 1 yıl içinde işe dönmüş olduğudur. Ücretli izin kullanmayan annelerin de %76'sının 1 yıl içinde işe döndüğü, ancak yalnızca %60'ının aynı işverene geri döndüğü ifade edilmiştir. Bununla birlikte ücretli izin kullananların daha yüksek oranda önceki işlerine geri döndükleri belirtilmiştir.

- **Mesleki özerklik ve işe dönüş olasılığı arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.**

Analizler, mesleki özerkliğin ilk doğumdan sonraki 4 ay içinde işe dönüş olasılığıyla pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir; diğer koşullar sabitken, daha yüksek özerkliğin annelerin erken işe dönüş olasılığını artırdığı ifade edilmiştir.

- **Ücretli doğum izni işe dönüş olasılığını artırmıştır.**

Analizler, özerklik ile işe dönüş olasılığı arasındaki pozitif ilişkinin, ücretli doğum izni dikkate alındığında da değişmediğini göstermiştir. Ücretli izin kullanımı, doğum sonrası 4 ay içinde işe dönüş olasılığını %20'den fazla artırmıştır.

Ücretli doğum izni kullanan annelerde işe dönüş olasılığı özerklik seviyesinden bağımsız olarak yüksek kalırken, izin kullanmayan annelerde ise özerklik arttıkça işe dönüş olasılığı yükselmiştir. Böylece özerklik, ücretli izin olmadığında kadınların iş ve çocuk bakımı arasındaki dengeyi sağlamasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

- **İşe dönüş zamanlaması doğumdan sonraki ilk 5 ayda belirgindir.**

Ücretli izin kullanan ve kullanmayan anneler arasındaki işe dönüş farkı doğumdan sonraki ilk 5 ayda belirgindir. İzin kullanmayan annelerde 1 ay sonra işe dönüş olasılığı en yüksekken, izin kullananlarda bu olasılık 4. ayda zirveye ulaşmıştır.

- **Ücretli doğum izni annelerin işe dönüş zamanını etkilemektedir.**

Ücretli doğum izni almayan anneler, özerklik seviyelerinden bağımsız olarak ilk ayda işe dönüş riski en yüksek olan grup olurken, 2. ve 3. aylarda yüksek özerkliğin erken işe dönüş olasılığını önemli ölçüde artırdığı ifade edilmiştir. Annelerin işlerine geri dönme ihtimali 4. aydan itibaren özerklik düzeyine göre değişmeye başlamış ve 5. aydan sonra bu fark istatistiksel olarak anlamlı hâle gelmiştir. Düşük özerkliğe sahip annelerin sonraki aylarda işe döndükleri ama zamanla işe dönüş ihtimallerinin azaldığı ve yüksek özerkliğe sahip annelerin ise daha uzun süre boyunca yüksek düzeyde işe dönüş eğilimini korudukları sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Çalışma, mesleki özerkliğin annelerin işe dönüşünü hızlandırmada kritik bir kaynak olduğunu göstermektedir. Özellikle ücretli doğum izni olmayan annelerin, yüksek özerkliğe sahip olduklarında ilk birkaç ay içinde işe dönüş olasılığı daha yüksektir. Ücretli izin kullanan annelerde ise özerklik, izin süresi bittikten sonra işe dönüşü kısaltmaktadır. Özerklik, annelere iş ve çocuk bakım sorumluluklarını dengeli bir şekilde yönetme fırsatı sunmaktadır. Bulgular, kaynak ikamesi hipotezini desteklemekte ve mesleki özerkliğin, doğum sonrası kariyer molalarının olumsuz etkilerini azaltmada yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır.

Journal of Family Issues

Journal of Family Issues, evlilik ve aile konulu güncel çalışmaları içeren ve ailelerin deneyimledikleri zorluklar üzerinden yayınlar üreten bir dergidir. 30 yılı aşkın süredir çalışmalarına devam eden dergi, güncel araştırmalar, teoriler, analizler, savunuculuk yazıları ile akademik bakış açısının ötesine geçmektedir. Disiplinler arası bir bakış açısını benimsemekte; aile çalışmaları, aile içi şiddet, cinsiyet çalışmaları, psikoloji, sosyal hizmet ve sosyoloji gibi farklı alanlardan gelen çalışmaları kapsayarak hem teorik hem de pratik boyutlarda zengin bir içerik sunmaktadır.



3

İSVEÇLİ BABALARIN EBEVEYN İZNI KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

TO TAKE LEAVE OR NOT TO TAKE AND HOW LONG TO TAKE? A STUDY ON SWEDISH FATHERS' PARENTAL LEAVE USE

Babaların ebeveyn izni kullanımı, zaman içinde artış gösteren ve teşvik edici politikalarla gündeme gelen bir konudur. İsveç'te ebeveyn izni kullanımının önemli bir belirleyicisi, iznin esnekliğidir; izin günlerinin %80'inin çocuğun 4 yaşına gelmeden önce kullanılması gerekmektedir. Ülkedeki ebeveynlik izni reformları, babaların izin kullanım oranlarını artıran yenilikler getirmiştir. Ebeveynler, gelire bağlı olarak toplam 195 gün izin hakkına sahiptir. Bu çalışma, anne ve babaların gelir ve eğitim düzeylerini temel alarak babaların ebeveyn izni kullanımını incelemekte ve İsveç bağlamında, ebeveyn izni paylaşımının teşvik edildiği bir ülkede "Hangi babalar izin almıyor?" sorusu üzerinden iznin paylaşımını değerlendirmektedir.

AMAÇ

Bu çalışma, İsveç'te ebeveyn izni paylaşımını inceleyerek, babaların izin kullanımında yalnızca babaların bireysel özelliklerinin değil, anne faktörünün de etkisini ele almaktadır. Çalışma, babaların ve annelerin ekonomik ve eğitimsel kaynaklarının birleşiminin, babaların izin süresini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Metodoloji:

Bu araştırma, 2016 ve 2017 yıllarında doğan çocukların babalarının, çocuğun ilk 24 ayındaki ebeveyn izni kullanımını inceleyen nicel bir çalışmadır. Çalışma dönemi, çocuğun bakım gereksiniminin en yüksek olduğu ve ebeveyn izninin en yoğun şekilde kullanıldığı zaman dilimini kapsamaktadır. Analiz kapsamında, babaların ve annelerin ekonomik durumlarının ve eğitim düzeylerinin, babaların ebeveyn izni kullanımına olan etkileri çok değişkenli lojistik regresyon yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Veri Toplama:

Bu çalışmada, İsveç Sosyal Sigorta Kurumu ve İsveç İstatistik Kurumu tarafından sağlanan idari kayıt verileri kullanılmıştır. Veriler, İsveç'te ikamet eden tüm kişileri kapsamaktadır. Veri seti, ebeveynlerin yaş, diğer çocuklar, göç durumu gibi demografik özelliklerinin yanı sıra yıllık kazançlar, ebeveyn izni gibi bilgileri de içermektedir. Örneklem yaklaşık 200.000 çocuğu kapsamaktadır. Ebeveynleri birlikte yaşamayan çocuklar veya çocuğun ilk 24 ayında ayrılan ebeveynlerin çocukları da örnekleme dâhil edilmiştir. Bununla birlikte, yalnızca ortak velayete sahip çiftler ele alınmıştır.

Bağımlı değişken, babanın çocuğun ilk 24 ayında aldığı ebeveyn izni gün sayısıdır ve üç kategoriye ayrılmıştır: 0 gün, 1-90 gün ve 91 veya daha fazla gün.

Veri Analizi:

Çok değişkenli lojistik regresyon yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, babaların ve annelerin yıllık kazançları ve eğitim düzeyleri dikkate alınmıştır. Kazanç verileri, çocuğun doğumundan önceki yılın yıllık gelirlerini içermektedir; hiç kazancı olmayanlar ayrı bir kategoriye dâhil edilmiştir. Eğitim düzeyi ise İsveç eğitim kayıtlarından alınmıştır.

TEMEL BULGULAR

- **Babaların gelir düzeyine göre izin kullanım tercihleri farklılaşmaktadır.**

En düşük ve en yüksek gelirli babalar, hiç izin kullanmama eğilimi açısından en yüksek seviyededir. Orta gelirli babalar arasında kısa süreli izin kullanma eğilimi artarken, yüksek gelir grubunda bu eğilim sabit kalmaktadır.

- **Annenin geliri ile babaların izin kullanımı arasında bir ilişki gözlemlenmektedir.**

Annenin geliri yükseldikçe, babaların uzun süreli izin kullanma olasılığı artarken, kısa süreli izin kullanma olasılığı azalmaktadır. Orta gelir düzeyindeki annelerde ise babaların kısa veya uzun süreli izin kullanma olasılığı net bir şekilde değişmemektedir. Bununla birlikte babaların gelirinin olmadığı ve annenin gelirinin yüksek olduğu durumlarda da babaların izin kullanmama eğilimi daha yüksek olmuştur.

- **Kısa süreli izin kullanımı gelir durumuna göre değişiklik göstermektedir.**

Kısa süreli izin (1-90 gün) almak yaygın görülmüş ve babaların yaklaşık yarısının da kısa süreli izni tercih ettikleri ifade edilmiştir. Ancak geliri olmayan veya çok düşük gelirli babalar arasında bu durum daha az görülmüştür. Annenin geliri yüksek olduğunda, orta ve yüksek gelirli babaların kısa süreli izin kullanmaktan kaçınma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

- **Uzun süreli izin kullanımı gelir durumuna göre değişiklik göstermektedir.**

Geliri olmayan babaların, annenin hiç geliri olmasa ya da geliri düşük olsa da uzun süreli izin kullanmaya yatkın oldukları gözlemlenmiştir; annenin geliri arttıkça bu eğilim azalmıştır. Geliri olan babalarda ise annenin ortalamasının üzerindeki geliri, uzun süreli izin kullanımını artırmıştır.

- **Eğitim düzeyi izin kullanma durumunu etkilemektedir.**

İlkokul mezunu babaların hiç izin kullanmama eğilimi gösterdikleri ifade edilmiştir. Buna karşılık, hem anne hem de baba yükseköğretim mezunu olduğunda, kısa süreli izin kullanma eğilimi azalmış ve uzun süreli izin kullanma olasılığı artmıştır; yani yüksek eğitim düzeyi uzun süreli izni teşvik etmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın temel bulgusu, ebeveyn izni kullanımının yalnızca babanın özellikleriyle değil, hem babanın hem de annenin kaynakları ve özellikleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Hiç izin kullanmayan babalar genellikle düşük eğitim düzeyine sahipken, en yüksek gelirli babalar da izin kullanmaktan kaçınmaktadır. İzin kullanma olasılığı ise özellikle annenin geliri yüksek olduğunda, orta ve orta-üst gelirli babalarda en yüksek seviyededir. Ayrıca, her iki ebeveyn de yüksek eğitilmiş olduğunda, babaların uzun süreli izin kullanma olasılığı artmakta ve izin paylaşımının daha çok müzakere yoluyla gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Kaynak: Duvander, A.-Z., & Fahlén, S. (2025). To Take Leave or Not to Take and How Long to Take? A Study on Swedish Fathers' Parental Leave Use. *Journal of Family Issues*, 46(6), 1050-1078. <https://doi.org/10.1177/0192513X251329594>



DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

Enstitü Sosyal tarafından hazırlanmıştır.